

International Journal of Social and Educational Sciences
Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi

Cilt: 1 Sayı: 1 / Volume: 1 Sayı: 1

2014 - Haziran / 2014 –June

www.ijoses.com

**ÇOCUK HAKLARI VE HUKUKİ BAĞLAMDA ÇOCUĞUN İHMAL VE
İSTİSMARDAN KORUNMASI***

Zeynep UĞURLU**, İpek Aksoy GÜLSEN***

Özet

Toplumların gelişimi ve sürekliliğinin sağlanmasında bir toplumun çocuğa verdiği değer, gelişmişliği ile doğru orantılıdır (Akyüz, 2000,1). Çocuk, küçültülmüş bir yetişkin modeli değil, kendine özgü zekâ ve kişilik özellikleriyle donanmış bağımsız bir bireydir (Yavuzer, 1994, 26). Uygur bir toplum, kurallı bir toplumdur. Toplumu düzenleyen kurallardan en önemlisi ve en etkili olanı hukuk kuralları olduğuna göre (Kepenekçi, 2008,5) çocuğun yetişmesi, gelişmesi ve korunması için sadece eğitimsel önlemlerin alınması yetmez. Buna ek olarak toplum içinde bunu düzenleyen hukuk kurallarının da bu çerçeveye dahil edilmesi gerekir. Akyüz'e (2000) göre bu kuralların insan onuru, saygınlığı ve özgürlüklerine uygun olmasında çocuğun olduğu kadar toplumun da yararı vardır. Çocuklara yönelik ihmal ve istismar vakalarında artış endişe vericidir. Çocuk haklarına ilişkin ilk çalışmaların geçmişi uzun yıllara dayansa da Çocuk Hakları

* Bu çalışma Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü Doktora Programında, Eğitim Mevzuatı Analizi (Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekçi) ve Uluslar arası Sözleşmelerde Çocuk Hakları (Prof. Dr. Emine Akyüz) dersleri kapsamında hazırlanmış ve derinleştirilmiştir. Hocalarımıza bizlere kazandırdıkları yeni bakış açıları için teşekkür ederiz.

** Dr; Sinop Üniversitesi Öğretim Görevlisi, zeynepugurlu2002@yahoo.com

*** Ankara Üniversitesi Doktora Öğrencisi; ipekaksoygulsen@hotmail.com

Komiteleri tarafından düzenlenen raporlarda, hala sistematik denetim ve şikayet mekanizmalarının bulunmayışına ek olarak çocuk haklarına ilişkin ilişkin kamu bilincinin tam olarak oluşmadığı tespitinde bulunmaktadır. Dolayısıyla çocuk haklarına ilişkin yasal düzenlemelere ek olarak kamuda bilincin oluşturulması için daha fazla çaba harcamak gerekmektedir. Bu çalışmanın ilk bölümünde çocukların sahip oldukları haklar ve hukuken çocuğun korunması için alınmış yasal önlemler çocuk hakları ve çocuk hukuku kavramları ile ele alınmaktadır. İkinci bölümde çocuklar için güvenli ortamlar oluşturulması, ihmal, istismar gibi aktif ve pasif şiddet davranışlarına karşı korunması için konulmuş yasal çerçeve üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk İhmal ve İstismarı, Çocuk Hukuku.

Abstract

With regards to the development and sustainability of societies, the value attached to the child by the society is directly proportional to its development (Akyüz, 2001, 1). The child is an independent individual with distinctive features of intelligence and personality, rather than a minimized modal of an adult (Yavuzer, 1994, 26). A civilized society is a society with rules. As the most significant and effective of the rules regulating a society appears to be the legal rules (Kepenekçi, 2008,5), it is not sufficient to take solely the educational measures for the growth, development and protection of a child. In addition, legal rules within a society which regulate the above mentioned issue must also be included within this framework. According to Akyüz (2000), the child as well as the society has a contribution with regards to the accordance of these rules to human dignity, respectability and freedoms. Increase in cases involving child neglect and abuse is at the alarming rate. Although the primary studies related to children rights go long way back, the reports prepared by the Committees of Children Rights reflect the lack of systematic supervision and mechanisms of complaint, as well as the lack of a complete public awareness related to children rights. Hence; in addition to the legal regulations related to children rights, significant effort is required for the formation of a complete public awareness. In the first chapter of this study; concepts such as rights possessed by children, legal measures taken with regards to the legal protection of children, children rights and children act have been discussed. In the second chapter; issues such as the formation of secure environments for children and legal framework established for the protection of children against active and passive violent behaviours such as child neglect and abuse have been discussed.

Key Words: Child, Children Rights, Convention of the Rights of the Child, Child Neglect and Abuse, Child Law.

Giriş

Çocukların, kendilerini koruyan bir ortamda büyümeye hakları vardır. Çocuk haklarının korunması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde öncelikli bir sorundur. Toplumların gelişimi ve sürekliliğinin sağlanmasında bir toplumun çocuğa verdiği değer, gelişmişliği ile doğru orantılıdır (Akyüz, 2000,1). Çocuk, küçültülmüş bir yetişkin modeli değil, kendine özgü zekâ ve kişilik özellikleriyle donanmış bağımsız bir bireydir (Yavuzer, 1994, 26). Çocuklar için koruyucu bir ortam, çocuğun fiziksel ve zihinsel bakımdan sağlıklı, kendine güvenli ve saygın biçimde hem istismara ve ihmale uğramayacağı hem de çocuğun diğer insanların haklarına saygı göstereceği /göstermeyi öğrenebileceği bir ortamdır. Çocuklar için koruyucu ortamın bir takım temel öğeleri bulunmaktadır (Bellamy, 2005, 6):

1. Toplumunu oluşturan ailelerin ve toplumun diğer kurumlarının çocuğa bakış açısı ve çocuğu koruma kapasitesi,
2. Hükümetin bu konudaki kararlılığı;
3. Yasalar ve uygulamalar;
4. Tutum ve adetler;
5. Sivil toplum ve medyayı da kapsayan açık tartışma ortamı;
6. Çocukların yaşam becerileri, bilgileri ve katılımları;
7. Temel hizmetler;
8. İstismara maruz kalan çocuklara yönelik hizmetler;
9. Sömürü ve istismar durumları için uygun izleme, açık rapor ve denetleme mekanizmaları.

Yukarıda sayılan öğeler incelendiğinde çocuklar için koruyucu ortamın anlamı, çocukların bakım, beslenme, eğitim, sosyal ve duygusal gelişimi için gerekli olanakların yaratılması; çocukların hakları konusunda toplumda bilinç oluşturma; hükümetler tarafından yasal ve yönetsel alt yapının oluşturulması ve uygulamaların bunlara göre gerçekleştirilmesinin güvence altına alınması ve istismar-ihmal gibi istenmeyen durumların zamanında takibi-müdahalesi için gerekli mekanizmaların yaratılması ve bunların tümünde kararlı bir yaklaşımın izlenmesini gerektirmektedir. Bu öğeler tek tek ve hep birlikte işleyerek çocukları sömürü, şiddet ve istismardan koruyan birbiriyle ilişkili öğelerdir.

Çocuk hakları; çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararlarıdır (Akyüz, 2000,3-4). Archard'a (1995) göre çocuk hakları sorunu asıl olarak bir eşitlik sorunudur. Archard (1995), temel sorunun, yetişkinler tarafından çocuğun zayıf, çaresiz olarak görülmesi ve yetişkinin isteklerini çocuk üzerinde gerçekleştirebileceği düşüncesi olduğunu ileri sürmektedir. Kamu bilincinin oluşturulması en çok bu anlayışın kırılmasına yönelik olmalıdır. Koruyucu bir ortamın oluşturulmasına ilişkin sorumlulukların büyük bir bölümü hükümete ait olmakla birlikte, toplumun diğer üyelerinin de bu konuda yerine getirmeleri gereken görevler vardır. Bu ortamı oluşturmada temel öge sorumluluktur. Toplumun bütün üyeleri, çocukların şiddetten, istismardan ve sömürüden korunmasına katkı sağlamalıdır. Bu anlamda önleyici politikaların oluşturulması ve stratejiler geliştirilmesi, uygulamaların toplumun tüm ögelerini kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesi çocukların istismar, ihmal ve her türlü şiddetten korunması için koruyucu ortam oluşturulmasında kritik değerdedir (Whitfield, 1991).

Çocukların Sahip Olduğu Haklar ve Hukuken Çocukların Korunması İçin Alınan Yasal Önlemlerin Dayanakları

Uygar bir toplum, kurallı bir toplumdur. Toplumu düzenleyen kurallardan en önemlisi ve en etkili olanı hukuk kuralları olduğuna göre (Kepenekçi, 2008,5) çocuğun yetişmesi, gelişmesi ve korunması için sadece eğitimsel önlemlerin alınması yetmez. Buna ek olarak toplum içinde bunu düzenleyen hukuk kurallarının da bu çerçeveye dahil edilmesi gerekmektedir.

Cuellar'a (1998) göre; bir toplumun kendi çocuklarına nasıl yaklaştığı, yalnızca o toplumun sevecenliği ve koruyucu değerlerini yansıtmakla kalmaz. Bu yaklaşım, aynı zamanda o toplumdaki adalet anlayışının, geleceğe nasıl yöneldiğinin ve gelecek kuşaklar için bugünden nelere sahip çıktığının da bir göstergesidir (Ballar, 1998,6). Toplumun adalet anlayışı ise ifadesini hukuksal metinlerde yani hukuk kurallarında bulur. Günümüzde çocukların sahip olduğu tüm haklar hukuk güvencesi altındadır.

Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk haklarının korunması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde öncelikli bir sorundur. Yetişkin haklarıyla çelişkili olmayan çocuk hakları, insan hakları hukukunun bir parçasıdır. Akyüz'e (2000) göre bu kuralların insan onuru, saygınlığı ve özgürlüklerine uygun olmasında çocuğun olduğu kadar toplumun da yararı vardır. Bundan dolayı çocuk hakları da tıpkı insan hakları öğretisinde olduğu gibi doğal hukuk-pozitif hukuk anlayışında ele alınabilir. Doğal hukuk yaklaşımında çocuk hakları, çocuğun hem insan hem de çocuk olmasından dolayı bakıma, korunmaya ve yetiştirilmeye muhtaç olmasından kaynaklanan haklarıdır. Pozitif yani yürürlükteki hukuka göre çocuk hakları ise kanunlarda ve uluslararası sözleşmelerde ayrıntıları ile

düzenlenen, belirli bir güvenceye ve özellikle de yargı organlarınca gerçekleştirilecek koruma yollarına kavuşturulan haklardan oluşur. Tanımlamak gerekirse çocuk hakları; çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararlarıdır (Akyüz, 2000,3-4). Çocuk haklarının kapsamına hangi hakların girdiğine ilişkin çeşitli sınıflandırmalar bulunmaktadır.

Çocuk haklarının sınıflandırılmasında felsefi ve hukuksal olmak üzere iki yaklaşım söz konusu olmaktadır. Felsefi yaklaşımda çocuk hakları, *refah hakları*, *korumacı haklar*, *yetişkin hakları* ve *ana-baya karşı haklar* olmak üzere dört başlıkta altında toplanmaktadır (Ballar, 1998,21-26). Çocuk haklarının *Anayasası* sayılan ve çocukların sahip oldukları hakları daha sistematik incelemeyi kolaylaştıran Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde (ÇHS) (20 Kasım 1989) çocuk hakları *yaşamsal haklar*, *gelişme hakları*, *korunma hakları* ve *katılma hakları* biçiminde sınıflandırılmaktadır:

1. *Yaşamsal Haklar*: Çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını öngören haklardır.
2. *Gelişme Hakları*: Çocuğun kendini en üst düzeyde gerçekleştirebilmesi için gerekli olan eğitim hakkı, oyun ve dinlenme hakkı, bilgi edinme hakkı, din vicdan ve düşünce özgürlüğü haklarıdır.
3. *Korunma Hakları*: Çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlar yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çocuk işçiliği; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, ilaç bağımlılığı ve mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır.
4. *Katılma Hakları*: Çocuğun ailede ve toplumda aktif bir rol kazanmasını sağlamaya yönelik haklardır. Bu haklar, görüşlerini açıklama ve kendisini ilgilendiren konularda karara katılma, dernek kurma ve barış içinde toplanma haklarıdır.

Çocuk haklarına ilişkin felsefi sınıflandırma ile birlikte ele alındığında, refah hakları, çocukların yaşamsal haklarına; korumacı haklar korunma haklarına; yetişkin hakları katılma haklarına ve ana-babaya karşı haklar gelişme haklarına karşılık geliyor denilebilir. Ancak bire-bir karşılığı olduğu söylenemez. Başka bir sınıflandırma da hukuki açıdan yapılmaktadır. Medeni Hukuk ve Anayasa Hukuku açısından çocuk hakları, *Kişisel (medeni) haklar*, *Ekonomik ve Sosyal Haklar* ve *Katılma Hakları* olarak da sınıflandırılabilir. Böylece insan haklarıyla bağlantılı tüm haklar çocuklara da tanınmıştır (Akyüz, 2000,5-6).

Çocuk Haklarının Gelişimi

Öncelikle belirtilmelidir ki, insanların sahip oldukları tüm hakları içeren temel insan hakları metinleri çocuklar için de geçerlidir. Dolayısıyla insanların insan olmalarından kaynaklanan tüm temel hakları çocuklara da tanınmıştır. Ancak çocuklara özgü özel koruma tedbirleri çocuklar için hazırlanmış özel metinlerde daha ayrıntılı ve yaşlarına ve içinde bulundukları gelişim dönemlerine bağlı ihtiyaçlarına uygun olarak ele alınmıştır. Çocukların korunmasına ilişkin ilk çalışmalar ya da uluslararası metinler incelendiğinde *Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi (1924)* ilk uluslararası metinlerden biri olarak sayılabilmektedir. Bu metin, çocukların maddi, manevi ve ahlaki gelişme; açlık, hastalık, özürlülük ve öksüz/yetimlikte özel yardım görme; yardımlardan ilk yararlanma; ekonomik sömürüden korunma ve sosyal sorumluluk duygusu taşıyacak şekilde yetiştirilme haklarını içerir ve *Uluslararası Çocuk Refahı Birliği* tarafından hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin (1948) 25. maddesinde yer alan çocukluğun “özel bakım ve yardım gerektiren bir dönem” olduğunun kabul edilmesinin ardından 1959’da BM Genel Kurulu, ayrımcılıktan korunma, ad ve vatandaşlık hakkı, eğitim, sağlık ve özel korunma gibi hakları tanıyan 10 maddelik *Çocuk Hakları Bildirgesi*’ni kabul etmiştir. Çocuğun her türlü istismardan, zulüm ve ihmalden korunması, hiçbir şekilde ticarete konu edilmeyeceği, küçük yaştakilerin çalıştırılmasında sınır bir yaş getirilmesi gibi koruyucu hükümler ilk kez bildirgede yer almıştır (İlke 9).

Çocuk haklarının anayasası niteliğindeki ve çocuk hukukunun dayanağını, dağınık mevzuatın iskeletini oluşturan Çocuk Hakları Sözleşmesi(ÇHS) BM Genel Kurulunca 20 Kasım 1989 tarihinde oy birliği ile kabul edilerek bir yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Çocuklarla ilgili bir dizi evrensel standardı ayrı bir belgede bir araya getiren ve çocuk haklarını yasal bir zorunluluk olarak tanıyan ilk uluslararası insan hakları belgesi olan sözleşme, çocukluğun, insan hakları temelinde yeni bir tanımını yansıtmaktadır (Bellamy, 2005, 3). ÇHS’ni çocuk hakları açısından bu kadar değerli kılan, sözleşmenin çocukluğu yetişkinlikten ayrı bir alan olarak tanımlaması, ailenin çocukların yaşamındaki rolünü vurgulaması, içinde bulundukları koşullardan bağımsız olarak bütün çocukların belirli haklara sahip olduklarını ilan etmesidir. Çocuğu hem bir birey, hem de daha geniş bir toplumun üyesi olarak tanıyan sözleşme, çocukluk dönemine ilişkin koşul ve standartları ve çocuğa yönelik yükümlülükleri belirlemektedir.

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (25 Ocak 1996) 4. Maddesinde ÇHS’nin çocuklara tanıdığı tüm hakların hayata geçirilmesini içermektedir. Bu metnin amacı: *çocukların yüksek çıkarları için haklarını geliştirmek, onlara usule ilişkin haklar tanımak ve bu hakların, çocukların doğrudan ve diğer kişiler veya organlar tarafından bir adli merci içindeki kendilerini ilgilendiren davalardan bilgilendirilmelerini ve bu davalara katılmalarına izin verilmesini teminen kullanılmasını kolaylaştırmak* olarak belirtilmektedir. 1

Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe giren sözleşme, Türkiye tarafından da 9 Haziran 1999 tarihinde imzalanmış ve 18 Ocak 2001 tarihinde onaylamıştır (4620 Sayılı Kanun, 1 Şubat 2001, R.G. 24305).

BM Genel Kurulu, çocukların ihmal ve istismardan korunması kapsamına girebilecek ve ÇHS ile bağlantılı, isteğe bağlı iki ek protokol daha benimsemiştir. Bunlardan biri *çocukların silahlı çatışmalara katılmaları*, diğeri ise *çocuk satışı, fuhuşu ve pornografisinden korunması* ile ilgilidir (Bellamy,2005,2-6; Akyüz, 2000,1-11; Ballar, 1998,19-153; ANKUSEM, 2005). Bunların dışında suça itilen çocukların yargı sistemi içinde korunması, çalışan çocuklar ve çocuk işçiliği konusundaki düzenlemeler gibi daha pek çok konuda çocukların korunmasına ilişkin çeşitli protokoller, ek hükümler ve İLO sözleşmeleri bulunmaktadır. Bunların tümünün belkemiği daha önce de belirtildiği gibi çocuk hukukunun ve haklarının iskeletini oluşturan Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) dir.

Türkiye dünyadaki pek çok ülke gibi ÇHS'ni kabul ederek çocuklara sözleşmede geçen hakların teminatı altında gerçekleştirileceğini kabul etmiştir. ÇHS, Türkiye tarafından 14.09.1990 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmiştir (27.01.1995 ,R.G.). ÇHS'nin yargı sistemimizdeki durumu ise kanun hükmündedir (Acabey, 2006,92). Türk Yargı sisteminde usulüne uygun yürürlüğe konulmuş sözleşmelere karşı Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine gidilemez (Anayasa m.90/f.son). Uluslararası sözleşmelerin kanundan daha üstün olduğu da öğretilde savunulmaktadır. Anayasa m.90./f.son hükmünde, 7.5.2004 tarihinde yapılan değişiklikle, *Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.* 1989 tarihli ÇHS, çocuklar yönünden temel hak ve özgürlükleri düzenlemektedir (Ballar,1998; Akıllıoğlu, 1995). Bu nedenle kanunlardan üstün sayılır ve kanunların aynı konuda sözleşmeden farklı hükümler içermesi durumunda; kanun hükmü değil, sözleşme hükmü uygulanır (Acabey, 2006,92; Serozan,2005). Türkiye, sözleşmenin 17, 29 ve 30. madde hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmuştur (ANKUSEM,2005,14 ve 19).

Çocuk Hukuku ve İlkeleri

Devlet ana-babanın çocuğa karşı görevleri ve çocuğun ana-babasına karşı haklarını düzenler ve ana-babayı bu görevini gerçekleştirirken destekler, gerçekleştirilmesini denetler ve suç teşkil eden durumlarda kendiliğinden devreye girer. Devletin bir diğer görevi de çocukların yetenekleri doğrultusunda gelişmelerini güvence altına almak, onların ekonomik ve sosyal refahını sağlamaktır (Konanç, 1989). Sosyal devlet anlayışından hareketle devletin yerine getirmesi gereken bu görevler Çocuk Hukukunun alanına, çocuğun topluma karşı hakları boyutunda girer. Akyüz'e (2000) göre, bireylerin geliştirilmesi için uluslararası girişimlerin arttığı ve çocuğun uluslararası

normların konusu haline geldiği de düşünülürse en geniş anlamda Çocuk Hukukunun Özel Hukuk, Ceza Hukuku, Sosyal Hukuk, Kamu Hukuku ve uluslararası bildiri ve sözleşmelerde bulunan ve çocukların haklarını düzenleyen kuralların bütününden oluştuğu söylenebilir. Çocuk hakları ise, özel hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve uluslararası hukukta yer alan kuralların çocuklara tanıdığı yetkileri kapsar (Akyüz,2000,2).

Modern Hukuk sisteminde çocukların korunması iki ana ilkeye dayanmaktadır. Birincisi; *çocuğun bir kişiliği vardır* ilkesidir. Bu ilke gereği, çocuk da bir insan olarak sevgiye ve şefkate layık olmalıdır ve kişi olarak korunmalıdır. İkinci ilke ise *birlik* ilkesidir. Buna göre, çocuk da toplumun, milletin, devletin bir parçasını oluşturur. Bu iki ilke nedeniyle modern hukuk sitemleri çocuğun korunmasını *kamu yararına koruma* biçiminde geliştirmiştir (İnan,1981,244).

Çocuk Hukukunda çocuk haklarının kendisine has özellikleri vardır. Buna göre *çocuk yararının önceliği*, (ÇHS.m3/b.1; m.18/b.1) *çocuğun kendisiyle ilgili işlerde söz hakkına sahip olması*, *çocuğun mümkün olduğunca ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılıp gözetilme hakkına saygı*, *kamusallık* (kamu adına kendiliğinden müdahale), *şekilcilik* (ilişkilerinin düzenlenmesinde sözleşme serbestisi olmaması) sayılabilir (Akyüz,2000,6-8; Acabey, 2006, 91). Velayet ve vesayet devletin denetimi altında kullanılır. Hemen hemen tüm işlemler hakim ya da noter aracılığı ile gerçekleştirilir. Çocuk hukukunda çocuk, bedensel ve fikişel olarak olgunlaşmadığı için güçsüzler sınıflandırmasında özel bir grup oluşturur. Güçsüzlerin korunması konusunda özel bir özen gösteren çağdaş hukuk kuralları, çocuğun aile ve toplum içinde korunmasına yönelik koyduğu kurallarla bu zayıflığının telafi edilmesine çalışmıştır (Serozan, 2000). Çocuk Hakları konusundaki tüm girişimlerin asıl amacı, çocukların kendilerini koruyan bir ortamda istismardan uzak güvenli bir şekilde büyüme haklarını garanti altına alacak düzenlemeler yapılmasıdır.

Çocukların İhmal ve İstismardan Korunmasına İlişkin Yasal Önlemler

Dünyada pek çok ülkede şiddet ve kötü muamele, milyonlarca çocuğu tehdit etmektedir. Fiziksel, duygusal, cinsel ya da ekonomik yönleri ile şiddet, çocuğu bazen şiddetin tanığı, bazen mağduru ve bazen de uygulayanı olarak karşımıza çıkarmaktadır. Yazılı ve görsel basındaki haberler toplumu tedirgin etmekte ve infial yaratmaktadır. Çocuğa yönelik şiddetin bir türü olarak ihmal ve istismar, hukuka yansıyan ve yansımayan boyutları ile oldukça yaygın rastlanan bir olgudur. Yargıya yansıyan vakaların yansımayanlardan daha az olması gibi, aynı durum araştırmaların yargıya yansıyan vakalarla da paralellik göstermediği biçiminde tespitlerle de ortaya konulmuştur.

Ahioğlu'nun (2004, 278-285) 1995-2000 yılları arasında bilimsel araştırma ve yayınlarda çocuk istismarı konusunun ele alınışı (sıklık, istismar türü ve çalışılan grup) ile yargı kararlarına yansıyan çocuk istismarı vakalarını karşılaştırdığı araştırma bulgularına göre araştırmalarla yargıya yansıyan vakalar arasında bir paralellik bulunmamıştır. İncelenen dönemde, alan yazındaki yayınların sınırlı olmasının aksine (15 dergi içinde 21 çalışma) sorunun yargı kararlarında daha çok yer aldığı (Yargıtay Kararları Dergisinde 67 karar) belirlenmiştir. Oral, Can, Kaplan, Polat, Çetin, Miral, Hancı, Erşahin, Tepeli, Bulguç ve Tıraş' ın (2001, akt: Ahioğlu, 2004, 284) 18 ay süreyle İzmir'deki beş hastaneye başvuran ya da getirilen çocukların tarandığı araştırmasında çocukların %32'sine çocuk istismarı tanısı konulmuştur. Tanılanan vakaların %85'inde duygusal, %66'sında fiziksel ve %38'inin cinsel istismara uğradığı belirlenmiştir. Araştırmacılar, çocuk istismarının araştırma kapsamındaki hastanelerde tıbbi bir sorun olarak önemli bir olgu olduğunu belirtmişlerdir. Konuya ilişkin çok sayıda araştırma bulgusu olmakla birlikte sorunun boyutu görsel ve yazılı basına yansıyan yönüyle bile vahimdir.

Çocukların istismarı ve ihmali konusunda meydana gelen çok sayıda vaka gösteriyor ki, uluslararası ve iç hukuk düzenlemelerine rağmen, bu hakların gerçek yaşamda uygulanabilirliğini artırmak ve gerekli tedbirleri almak için hala çok yol kat edilmesi gerekmektedir. Ülkeler, onayladıkları ÇHS'nde de kabul ettikleri gibi, çocuk haklarının ülke düzeyinde uygulanması için gerekli tüm tedbirleri almak ve hukuki yapılarını bu haklarla uyumlu hale getirmekten sorumludurlar.

Çocuk İhmal ve İstismarı

Çocukluk kavramı, bir çocuğun yaşamındaki durumu ve koşulları, çocukluk dönemini oluşturan yılların kalitesini anlatır (Bellamy,2005,1). Çocukların ihmal ve istismarı kültürden yerden ve sosyo ekonomik düzeyden bağımsız olarak tarih boyunca rastlanan bir olgudur (Vizard, 1991). Çocukluk dönemi salt doğum ile yetişkinlik arasındaki bir dönem olmanın ötesinde özel bir dönemdir ve büyüyüp gelişmek için çocuğun elinde tek bir fırsat vardır (Akyüz, 2000,7). Çocuğun ihmal ve istismarı, çocuğun duygusal yaşantısını ve kişiliğini direkt olarak etkiler. Çocuğun ihmal ve istismarı, ilerideki yaşantısında sağlıklı bir kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir.

Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın tanımlanması toplumun kültüründe de direkt olarak etkilenmektedir. Çocuk ihmali ve istismarı olgusu, herhangi bir din, kültür, sosyal sınıf ya da ekonomik koşula bağlı olmamakla birlikte, kültürel değer inanç ve koşullardan etkilenebilmekte, bazı kültürlerde çocuk yetiştirme tutumları içinde istismar ve ihmal sayılan davranışlar bazı kültürlerde doğal karşılanabilmektedir (Kepenekçi, 2001). Yerel kültürün çocuk haklarının uygulamaya konulmasının etkisi azımsanamayacak kadar büyüktür. Uluslararası normların yerel uygulamalarının değerlendiren bir çalışmada Banks (2007) azgelişmiş toplumların bu normları yorumlamalarının ve yasalarına yansıtımalarında kültürün etkilerinin engelleyici rol

oynadığını belirtmektedir (Banks,2007, 391-414). Ancak, bilimsel olarak çocuk ihmali ve istismarının genel olarak kabul gören tanımları mevcuttur.

Çocuk İhmali. Çocuğun ihmal edilmesi, kısaca, onun bu özel bakım gerektiren döneme özgü özenden mahrum kalmasıdır. Tanım yapmak gerekirse, çocuk ihmali, başta anne babaları olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinlerin çocuğun beslenme, giyinme, barınma eğitim, sağlık ve sevgi gibi temel gereksinimlerini karşılamada ihmal göstermeleri sonucu çocuğun beden veya ruh sağlığının veya bedensel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesidir (Kepenekçi, 2001). Çocuk ihmali; çocuğa barınma, yiyecek, giyecek, eğitim, denetim, tıbbi bakım, fiziksel, bilişsel ve duygusal yetilerinin gelişimi için gerekli olan gereksinimlerinin karşılanmasında yaşa uygun olan bakımın verilmemesi olarak tanımlanır (Yalın ve diğerleri, 2002). Çocuk ihmali en yaygın kötüye kullanım şeklidir (Creighton, 1991). Çocuk ihmalinin göstergeleri, tıbbi bakım ve hijyen koşullarının yerine getirilmemesi, eksik ya da kötü beslenme, organik bir nedene bağlı olmayan büyüme geriliği, sık sık kazaya uğrama, ailenin çocuk hakkında soruları yanıtlayamaması ya da bilmemesi, iletişim kurmada güçlük, uyaran eksikliğine bağlı zihinsel gelişim geriliği ve öğrenme güçlüğü, yetersiz beslenme, sağlık kurumuna başvurmada gecikme ya da başvurmama, tedavi bakım ve koruma önerilerine uyulmaması, çocuğun yeterli derecede denetlenmemesi, terkedilmiş ve evden kovulmuş olması sayılabilir (Szur, 1991).

Çocuk İstismarı. En geniş anlamıyla çocuk istismarı, çocukların, başta anne babaları olmak üzere, bakmakla yükümlü kimseler ve diğer yetişkinler tarafından fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimlerini engelleyen ya da beden veya ruh sağlığına zarar veren, kaza sonucu olmayan durumlarla karşı karşıya bırakılmasıdır (Kepenekçi, 2001). Çocuk istismarının fiziksel, duygusal ve cinsel olmak üzere üç farklı türünden bahsedilmektedir (Szur, 1991; Kenvard, 1991; Browne ve Saqi, 1991; Bentowim, 1991; Jones ve Picket, 1991; Cüceloğlu, 1998; Bernet, 2001; Armağan, 2007; Uğurlu, 2009) :

1. Fiziksel istismar, istismarın en iyi tanınan şeklidir. Bir kaza olmaksızın fiziksel travma ve yaralanmalarla sonuçlanan herhangi bir davranış biçimi olarak tanımlanır. Fiziksel istismar yaralanmaları, çimdikleme, ısırma, vurma, tekmeleme, yakma, herhangi başka bir şekilde çocuğun bedenine zarar verme biçiminde görülebilir. Tıpçılara göre, Bu tür yaralanmaların bir kısmı kaza eseri olabilir. Yaraların yeri, yaralanma sıklığı gibi koşullar fiziksel istismar şüphesine göre de değerlendirilmelidir.
2. Duygusal istismar, çocuğun sistemli bir şekilde aşağılanması, yok sayılması, değersizleştirilmesi gibi sağlıklı duygusal gelişimini ciddi bir biçimde etkileyen davranış kalıplarıdır. Genellikle diğer istismar türlerine eşlik eden duygusal istismarın davranış kalıpları, reddetme, umursamama, aldırma, yoksun bırakma, adı ile hitap etmeme, sevgi göstermeme, sözel saldırganlık (hakaret,

küfür, vb), aşırı baskı, davranış bozukluklarına göz yumma olarak sayılabilir. Çocuklar yetişkinler tarafından davranışlarının değerlendirilmesine ve bu yolla geri bildirim almaya ihtiyaç duyar. Buna göre kendilerini ayarlama ve değerli hissetme olanağından çocuğun yoksun bırakılması çocuğun sosyal normlara uyum sağlamasını engeller. Bu istismar türüne “saklı yaralar bırakan” istismar denilmesi, güvensizlik, zayıf benlik algısı, içe kapanma, temel sosyal becerileri edinememe, bağımlılıklara yatkınlık, intihar ve yıkıcı davranışlara sebep olmasından kaynaklanmaktadır.

3. Cinsel istismar, çocuğun bir erişkinin cinsel gereksinimlerinin /isteklerinin karşılanması için cinsel nesne olarak kullanımı ya da buna göz yumulması biçiminde açıklanmaktadır. Bu davranışın çocuğu korumakla görevli olan ailesinden biri tarafından sergilenmesi ise ensest olarak adlandırılır. Cinsel istismara uğramış çocuklara ilişkin (kesin olmamakla birlikte) davranış kalıpları olarak cinsel içerikli konulara aşırı ilgi ya da aşırı kaçınma, uyku bozuklukları, okul başarısızlıkları ve okula devamsızlık, aşırı sinirlilik ve depresyon, sosyal ilişkilerde bozulma, arkadaş ilişkilerinde bozukluk, kurallara uymama, aşırı ketum davranma, intihar düşünceleri, vb. sayılabilir. Cinsel istismara uğramış çocukların anlatımlarında rastlanan “*ta derinlerde bir şeylerin bozulduğu ve parçalandığı*” söylemi bazı yazarlar tarafından cinsel istismara ilişkin olarak yapılan tanımdaki *Ruhun Ölümü* (Jones ve Pickett, 1991) ibaresini de açıklamaktadır. Bunun özellikle çocuğun aileden güvendiği biri tarafından gelmesi travmayla başa çıkmasını iyice zorlaştırmaktadır. İstismar türleri içinde ceza yasaları tarafından en ağır tedbirlerle düzenlenmiş olan istismar türü cinsel istismardır. Tıbbi olarak olgu muayenesi en güç olan ve belirlenmesi(çocukların paylaşmakta zorlanması, saklama eğilimi, vb) en güç olan istismar türüdür.

Çocukların ihmali ve istismarının tümü yakın ve uzak gelecekte çocuğun tüm yaşamını etkiler ve izler bırakır. Tütünün travma niteliği taşıması kuşkusuzdur. Bu nedenle istismara uğramış çocukların olgu muayenesinin çocuğun tekrar travmatize edilmeyeceği güvenli bir ortamda ve çocuk dostu bir bakışla yapılması gerekmektedir (Dokgöz, 2002).

Uluslararası Hukukta Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Korunma

Uluslararası hukukta çocukların ihmal ve istismara karşı korunması iki açıdan ele alınabilir. Bunlardan ilki, çocuğun ihmal ve istismara maruz kalan olarak korunmasıdır. Ancak hukuksal bir olay olduğu kadar aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olay da olan suç, çoğu zaman çeşitli nedenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan uygun olmayan sosyal ortamların bir ürünü şeklinde düşünülebilir (Kunt, 2003). Alfieri'nin “*Suçlu cemiyet hazırlar, fert işler*” sözü yaşı büyük suçlular açısından düşünüldüğünde biraz iddialı olarak kabul edilse bile, *suça itilmiş olan çocuklar* için çok yerinde bir saptamadır

(Saldırım, 2002,279). Aşağıda suçun *mağduru* olarak ve *faili* olarak çocuğun korunmasına ilişkin hükümler ayrı başlıklar altında verilmiştir.

Suçun Mağduru Olarak Koruma. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine göre anne ve çocuk özel bir özen ve yardım görmek hakkına sahip grup olarak tanınmıştır. Bu haklardan evlilik içinde veya dışında doğmalarından bağımsız olarak yararlanacakları güvence altına alınmıştır (m.25). Sadece çocuklara ait özel hakların yer aldığı Çocuk Hakları Bildirgesi: “*Çocuğun kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimi vardır. Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmelidir. Küçük yaşlarda çocuğu annesinden ayırmamak için bütün olanaklar kullanılmalıdır.*” (m.6) denilerek çocuğun ailesi yanında sevgi ve güvenlik ortamında her türlü istismardan korunacağını ve devlet tarafından ailenin destekleyeceğini belirtir.

Çocuk hakları açısından çocuğun ihmal ve istismarı yaşamsal, gelişme ve korunma hakları kapsamında düşünülebilir. ÇHS’ne göre yaşamsal haklar, çocuğun yaşama ve uygun yaşam standartlarına sahip olma, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasını içermektedir. Gelişme hakları ise, çocuğun eğitim, oyun ve dinlenme, bilgi edinme, fikir özgürlüğü gibi kendini gerçekleştirmesini sağlayan haklarını içermektedir. ÇHS’deki korunma hakları ise doğrudan ihmal ve istismarla ilgilidir. Çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklardır. Bunlar yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çocuk işçiliği; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, ilaç bağımlılığı ve mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır. Görüldüğü gibi, ÇHS, çocuğun ihmal ve istismara karşı korunmasını doğrudan güvence altına almıştır.

ÇHS’nin bir çok maddesi çocukların sağlıklı bir yaşam hakları olduğunu destekler. Kötü muamele ve işkenceye tabi tutulmama (istismardan korunma) hakkına göre, hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulamaz; yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmaz. Yasal önlemlerle özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılır (m.37).

Çocuğun ana babası tarafından yetiştirilmesi ve ana babasına karşı korunması hakkına göre; Çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesinde asli sorumluluk ana babaya ya da çocuğa vasi atanmışsa vasiye aittir. Devlet de çocuğun yetişmesinde sorumluluk sahibi kişilerin çocuğun yeteneklerine uygun biçimde yönlendiricilik yapmalarına saygı göstererek gerekli desteği ve yardımı sağlar ve çocuğun her türlü ihmal, istismar ve kötü muameleye uğradığında yasal, idari, toplumsal ve eğitimsel bütün önlemleri alır (m.5-18-19). Kural olarak çocuk ana babası yanında korunur ve ana babasından onların izni dışında ayrılamaz. Ancak yetkili makamların ayrılık kararı vermesi durumunda

çocuğun yüksek yararına aykırı olmadığı müddetçe ana babasıyla kişisel ilişki kurabilecektir.(m.9-10-11).

Geçici ya da sürekli olarak ana babasından ayrı kalan çocukların devletten yardım isteme hakkı bulunmaktadır (m.20). Buna göre, böyle bir yardıma muhtaç çocuklar için ulusal mevzuatları uyarınca uygun bakımı sağlamakla devlet yükümlüdür (m.21). Sözleşmede, özel durumda bulunan sığınmacı çocuklara, özürlü çocuklara, azınlık çocuklarına, silahlı çatışmalardaki çocuklara ve çocuk askerlere ilişkin düzenlemeler yer almaktadır (m. 22, 23, 30, 38).

Her türlü şiddete, zihinsel ya da bedensel saldırı ve kötü davranışlara terk ya da ihmale, kötü muameleler, cinsel istismar ve her türlü sömürüye karşı yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her türlü önlemin alınması yükümlülüğü hakkında çok sayıda ayrıntılı kural öngörülmüştür.

Çocuğun anne-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemler ve sosyal programların düzenlenmesi koruyucu önlemlerini alma sorumluluğu devletindir (m.19).

Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle: Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması; Çocukların, fuhuş, yada diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması sömürülmesini; Çocukların, pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemleri alırlar (m.34). Her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemler devletçe alınır (m.35).

ÇHS'nin amaçlarının daha ileri düzeyde gerçekleştirilmesi ve Sözleşme'nin hükümlerinin, özellikle de 1., 11., 21., 32., 33., 34., 35. ve 36. maddelerinin uygulanması açısından, çocukları alınıp satılmadan, fuhuştan ve pornografiden korunmalarını güvence altına almak üzere Çocukların Satılmaları, Çocuk Fuhuşu ve Pornografisi Konusundaki İsteğe Bağlı Protokol BM tarafından kabul edilmiştir. (https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?mtidsg_no=IV-11-c&chapter=4&lang=en). Bu protokole göre çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisi *bu Protokol'de yer aldığı biçimde yasaklanacaktır* denilerek (m.1):

Çocuk satışı, çocuğun bir kişi ya da grup tarafından, maddî ya da başka bir yarar karşılığı bir başkasına verildiği herhangi bir fiil ya da işlem olarak tanımlanmıştır. (m.2/a).

Çocuk fuhşu, çocuğun maddî ya da başka bir yarar karşılığı cinsel etkinliklerde kullanılmasıdır.

Çocuk pornografisi, hangi yoldan olursa olsun, belirleyici özelliği cinsel amaçlı bir betimleme olmak üzere, çocuğu gerçek fiille ya da benzeştirme yoluyla cinsel etkinlik içinde gösterme ya da çocuğun cinsel organlarını herhangi bir biçimde teşhiri (m.2/b-c) biçiminde tanımlanmıştır. İlgili protokol, devletlerin çocuk mağdurların haklarını ve yararlarını cezaî kovuşturma sürecinin bütün aşamalarında korumak için gerekli önlemleri almaları zorunluluğunu da getirilmiştir (m.8).

Çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkı vardır. Devletler özellikle işe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit etme, çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yapma ve etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar koyma önlemlerini alırlar (m.32).

Çocukların uluslararası antlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla yasal sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere her türlü uygun önlemleri alırlar (m.33).

Suçun Faili Olarak Koruma. Suça itilmiş çocukların korunması ve yeniden topluma kazandırılması için uluslararası düzeyde pek çok metin bulunmaktadır:

Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması hakkında Asgari Standart Kurallar'a (Beijing) göre, çocuk ceza adaleti sisteminin amaçları daima çocuğun iyileştirilmesinin ön plana alınması ve çocuk suçlulara gösterilecek tepkinin hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olması gerektiğini açıklanmaktadır (k. 5/1). Kural 5, çocuk ceza adaleti sisteminin en önemli iki hedefini açıklamaktadır. Birinci hedef *çocuğun durumunun iyileştirilmesidir*. Bu amaç, çocuk suçluların, çocuk mahkemelerinde yahut idarî makamlarda yargılandıkları hukuk sistemlerinde odak noktayı oluşturmaktadır. Fakat çocuğun iyileştirilmesi amacının çocukların genel mahkemelerde yargılandıkları sistemlerde de vurgulanması gereklidir. İkinci hedef ise *oran ilkesi* dir. Bu ilke genel anlamıyla suçun ağırlığı ile ilişkili olarak cezaî hükümlerin ayarlanmasıdır. Özünde Kural 5 bu haliyle genç suçlunun işlediği suça ne fazla ne de eksik bir tepki gösterilmesini istemektedir. Bu maddede düzenlenen hususlar, yeni bazı tepki tiplerinin geliştirilmesini özendirdiği gibi çocuklar üzerindeki sosyal kontrolün gereksiz yere büyümesini de önleyecek tedbirlerin de alınmasını özendirmektedir.

Çocuk Suçluluğunun önlenmesine ilişkin BM yönlendirici ilkelerine göre (Riyad İlkeleri) suçluluğun önlenmesi için çok sayıda düzenleme getiren metin, özellikle okula, gençler, özellikle de kendilerine özgü gereksinimleri olan kötü muamele ve eziyet gören, ihmal ve istismar edilenler için tıbbi özen, danışma ve diğer hizmetlerin sağlanmasına yarayacak haberleşme ve uygulama merkezi olma sorumluluk ve görevini vermektedir (m.26). Ayrıca çocukların kuruma yerleştirilmesini son çare olarak kabul eden (m.46/a,b,c,d,e) metin, ancak çocuk ve gençlerin ailesi tarafından istismar edilmeleri durumunda bu çareye başvurulmasını öngörmektedir (14 Aralık 1990 tarih ve 45/112 sayılı kararıyla kabul edilmiştir).

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin BM Kuralları (Havana) ise Beijing kurallarını tamamlayıcı niteliktedir ve çocuk ceza adalet sistemini iyileştirmek adına katkılar sunar. Buna göre özgürlüğünden yoksun bırakılan gözaltında, yargılaması devam eden tutuklu ve hakkındaki suç kesinleşmiş hükümlü çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılma sürecindeki koşullarının *bu durumlarda da kullanılabilen* uluslararası ve iç hukukta kendilerine tanınmış olan kişisel, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel haklarından mahrum bırakılamayacakları garanti altına alınmıştır (m.13). Ayrıca yargılaması devam eden gözaltındaki ve tutuklu çocuklar suçları kesinleşene kadar masum kabul edilir. Buna ek olarak çocukların avukatlık hizmetlerinden yararlanma hakları, kişisel haklarının yetkili makamlarca korunacağı, ıslahevlerindeki çocukların koşullarıyla ilgili düzenlemeler Havana Kurallarında yer almıştır.

Uluslararası hukukta bir başka metin hapis dışı önlemlerle ilgili BM Asgari Standart Kuralları (Tokyo) Belgesidir. Türkiye'nin de 14 Aralık 1990 tarihli 451110 sayılı Genel Kurul Kararı ile onayladığı bu metin *hapis dışı önlemlerin kullanılmasını* geliştirmek için temel prensipleri ve *hapis cezasına alternatif bir cezaya tabi olan kimseler için minimum korunmaları* düzenler (m.1/1). Yargılama ve karar aşamasında yargısal makamlara suçluların suç işleme eğilimleri ve mevcut suçları hakkında sosyal bilgileri içeren sosyal araştırma raporları isteme yetkisini veren (m.7/1) bu metin, özellikle çocukları suça iten koşulların tanınması, kazanılması için uygun ortam sağlanması için ipuçları vermesi açısından yararlı olmaktadır. Tokyo Belgesinde ayrıca hapis dışı mahkumiyet şekillerine de yer verilmiş (m.8/2) özellikle çocuklar açısından tutukluluk sürelerince eğitim öğretimden yoksun kalmaları, aile ortamlarından uzakta kalmak ve olumsuz sosyal etkileşim nedeniyle oluşabilecek yeni zararlı alışkanlıklar kazanmaları engellenmiş olmaktadır.

Sonuç olarak ÇHS ve ek protokollerle çocuk, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı korunma hakkına sahiptir (m.36) denilerek çocuğa yönelik tüm sömürü tiplerine karşı genişletilerek korunmuştur.

Uluslararası alanda çocukların Anayasa'sı olan ÇHS ve bu sözleşmeye ek protokoller (09.05.2002 tarih 4755 sayılı kanunla) Türkiye tarafından imzalanmış ve

onaylanmıştır. Türk Hukuk Sistemi uluslararası metinlerle düzenlenen çocuk haklarına ilişkin yapısal ayarlamaları yapmaya devam etmektedir.

Türk Hukuk Sisteminde Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Korunma

Çocuk hakları ve çocuk haklarının korunmasına dair düzenlemeler Türk Hukuk Sisteminde tek bir çatı altında toplanmamıştır. Oldukça dağınık ve çeşitlidir. Çocukların korunmasına ilişkin kurallar başta Anayasa’da yer alan temel ilkelerle düzenlenmiştir. Çocuğun bir kişi olarak toplum içindeki statüsü 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) (2001) ile belirlenir. Çocuk haklarının ihlali ve istismar halinde yargılama usulleri 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (2004); uygulanacak yaptırımlar 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda (TCK) (2004) yer almaktadır. İhlalin önlenmesi ve olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (SHÇEKK) (1983); 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) (2005); 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (AKKYŞÖDK) (2012); 4787 Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (AMKGYUK), (2003); 4857 Sayılı İş Kanunu (İK) (2003); 5187 Sayılı Basın Kanunu (BK) (2004); 1117 Sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu (KMNNK) (1927, 1988); 6352 Sayılı İcra İflas Kanunu (İİK) (2013); 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (İEK), 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), 6528 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (01.03.2014) ve çeşitli diğer yasa ve yönetmeliklerde yer almaktadır.

Çocukların ihmal ve istismarına ilişkin durumlarda çocuk hukuku ile ilgili temel bağlayıcı ilkeler olarak Anayasa ve Türk Medeni Kanunu ve bu tip vakalarda uygulanabilecek temel düzenlemeler olarak Ceza Muhakemeleri Kanunu ve Türk Ceza Kanunundaki hukuki prosedürlere aşağıda ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

Anayasa. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda (1982) ailenin ve çocuğun korunması Anayasa güvencesindedir. Türk toplumunun temeli sayılan ve eşler arasında eşitliğe dayanan ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunmasını ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alma ve teşkilâtı kurma görevi devlete verilmiştir (m.41). Anayasaya göre, *Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir* (m,17).

Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.“....bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi;; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz denilerek kişi hürriyetinin güvence altında olduğu ve ancak belli koşullarda sınırlandırılabilceği Anayasada belirtilmiştir (m.19).

Anayasaya göre kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar denilerek, *güçsüzlerin korunması ilkesi* gereği ile çocukların bu madde ile ekonomik istismardan korunması Anayasa güvencesine alınmıştır (m. 50).

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz (m.42) denilerek tüm bu hakların kullanılmasında kilit rol oynayan eğitim hakkı Anayasa ile güvenceye alınmıştır.

Anayasada devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlama görevi de devlete verilmiştir (m.61). Yine gençliğin korunması başlıklı, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alması görevi de Anayasa ile devlete verilmiştir (m.58).

Türk Medeni Kanunu (TMK). Çocuğun bir kişi olarak toplum içindeki statüsü Medeni Kanunla belirlenir. Ülkemizde 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren, 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı yeni Medenî Kanunla; Çocuk Hukuku alanında reform niteliğinde değişiklikler yapılmış ve daha önce bir çok batı ülkesinde olduğu gibi; evlilik içinde doğan çocuk ile evlilik dışında doğan çocuk arasındaki ayırım büyük oranda kaldırılarak, bütün çocuklar açısından mümkün olduğunca ortak hükümler öngörülmüştür. Buna ek olarak evlilik yaşı cinsiyet ayrımı kaldırılarak yeniden düzenlenmiş, çocuğun hakları uluslararası sözleşmelerle uyumlu hale getirilecek şekilde yeni düzenlemeler yapılmıştır.

4271 Sayılı TMK'nda çocuğu koruma önlemleri belli koşullara bağlanmaktadır. Asıl olarak aile içinde korunması ilke olarak kabul edilen kanunda, hangi koşullarda devlet korumasına alınacağı düzenlenmektedir. Buna göre çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir. Özellikle çocuğun ailesi tarafından istismar edildiği durumlarda ailenin yanından alınarak kuruma yerleştirilmesi bir zorunluluk olmaktadır. Aksine, çocuğun aile içinde kalması ailenin huzurunu onlardan katlanmaları beklenemeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare de kalmamışsa, ana ve baba veya çocuğun istemi üzerine hâkim aynı önlemleri alabilir. Velâyet ana ve babanın her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır (m.346 -347-348).

TMK son düzenlemelerle gerek kadın-erkek arası eşitliğin sağlanması, gerekse çocuğun korunmasında evlilik içi-dışı ayrımını kaldırması ve kişisel ilişki kurma gibi uluslararası sözleşmelerde verilen hakkın mevzuata eklenmesi ile daha çağdaş ve uluslararası hukukla daha uyumlu hale getirilmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK). CMK'na göre tutuklama ve tutuklu yargılanma için belli koşulların oluşması gerekmektedir (m.100/1). Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, TCK m.102) ve çocukların cinsel istismarı (TCK m.103) ile ilgili suçlarda kuvvetli şüphe olması tutuklama nedeni sayılmaktadır. Kanun çocuklara yönelik olarak işlenen cinsel saldırı ve çocukların cinsel istismarı suçlarını bir tutuklama nedeni olarak sayarken daha sonra TCK'yı incelerken görüleceği gibi çocuklara yönelik işlenen suçlarda cezalarda da bir artırıma gidilmiştir. Bu yaklaşım çocuğun vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçlarda cezayı artırarak caydırıcılığı sağlamayı amaçlaması açısından olumlu görülmektedir.

CMK açısından ele alınması gereken diğer bir yön delillerin toplanması sürecinde çocuğun korunmasıdır. İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir kez dinlenilmesi(m.236/2); ifade verilme sırasında ifadesinin kayıt edilmesi; mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulması ve bilirkişi(m.236/3) görevlendirilmesi çağdaş psikoloji gerekleriyle uyumludur. Getirilen uygulamalarla istismara uğramış çocuğun profesyonel yardım alması zorunluluk haline getirilmiştir. Ayrıca mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, işitme ve konuşma engelli veya kendisini savunamayacak derecede zihinsel özürlü olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz denilerek avukat bulundurulma zorunluluğu getirilmiştir (m.239/2). Bu hüküm, haklarının kullanılmasında gereken hukuki desteğin sağlanmasında çocuklar ve engelliler gibi güçsüzlerin korunması açısından yararlı bir uygulamadır. Tüm bu anılan hükümler gerek istismara uğrayan çocuğun hakkının yasal ortamda savunulması gerekse bu süreçte daha fazla örselenmemesi açısından olumlu uygulamalardır.

Türk Ceza Kanunu (TCK). Türk Ceza Kanununda çocuk mağdur olan ve suçu işleyen olarak iki ayrı biçimde korunmaktadır. Ayrıca yaşlar açısından bakıldığında 12 yaş altındaki çocukların cezai sorumluluğu olmadığı için, çocukların yaşları (12 yaş altı, 12-15 yaş ve 15-18 yaşlar gibi) farklı uygulamalara yer verilmektedir. Özellikle çocuklara yönelik işlenen suçlarda ağırlaştırıcı hükümler söz konusu olurken, yaş küçüklüğü nedeniyle suç işleyen çocuklara yönelik koruyucu tedbirler ve ceza indirimleri öngörülmüştür.

Suçun Mağduru Olarak TCK'da Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Hükümler: Ailenin çocuklara göstermesi gereken özeni göstermemeleri çocuk ihmali kapsamına girmektedir. Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişiler kanuna göre şikayet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır (m. 233/1). Ancak, çocukların zarar gördüğü pek çok durumda hakim şikayet şartı aranmaksızın direkt müdahale ederken bakım, eğitim ve destek olma yükümlülüğünde şikayet şartı aranması bu maddeyi nispeten

etkisizleştirmektedir. Çocukların ihmali açısından ele alınabilecek bu sorun, çocukların bunu talep edecek yaşta ve bilinç düzeyinde olmamaları, diğer hakların bilincinde olmalarına olanak sağlayan eğitim hakkından yoksun kalmaları nedeniyle sahip oldukları haklarını bilmiyor olmaları, aile mahremiyeti nedeniyle yakın çevrenin şikayet olasılığının düşük olması ya da kültürel olarak gereksiz bulunması gibi sebepler dikkate alınırsa, şikayet şartı aranması yerine bildirim ya da tespitle direkt müdahalenin daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülebilir. Ayrıca cezanın azlığı caydırıcı olmaktan uzaktır. Zira TCK'na göre iki yıldan az hapis cezaları para cezasına çevrilmektedir.

TCK'da *aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede* bulunan kimse cezalandırılmaktadır. İdaresi altında bulunan veya büyütme, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek veya sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye ceza öngörülmesi (m.232/1) özellikle zayıf konumda bulunan kadınların ve çocukların şiddetten korunması amacıyla konulmuş yasa hükümleridir.

TCK'nda suç olarak sayılan diğer pek çok eylemde (kasten adam öldürme, yaralama, kötü muamele, insanlık onuru ile bağdaşmayacak muamele, dilencilik, bilimsel araştırmalarda denek olarak kullanılmama gibi) çocuklara karşı işlenen suçlarda *ağırlaştırıcı hükümler* bulunmakta ve çocuklar şiddetin her türünden kanun gücüyle korunmaktadırlar.

Yine TCK'nda çocuklara müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri vermek ya da bunların içeriğini göstermek (m.226) ve çocuğun fuhşa zorlanması (m.228) Ek Çocukların Satılmaları, Çocuk Fuhuşu ve Pornografisi Konusundaki İsteğe Bağlı Protokol ile uyumlu olarak yasaklanmıştır. Kanun koyucu, çocuğa yönelik cinsel istismarı geniş olarak düzenlemiştir. TCK'ya göre, *15 yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, 15-18 yaş arası çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar suç olarak tanımlanmıştır... Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, 15 yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur* (m.103-108). Sorunu hem hukuk hem tıp açısından değerlendiren uzmanlarına göre, cinsel tacize veya istismara uğrayan kişinin ilk muayenesi tam teşekküllü bir yerde yapılmalıdır. Bazı durumlarda bulguların eksikliğinden dolayı, taciz ve istismar varsa bile cinsel suçun tespit edilemediği belirtilmektedir (Dokgöz, Süner, Bütün, 2005, 366). Mağdurun prosedür gereği, muayenesi sürecinde psikolojik bir muayenenin ihmal edildiği belirtilmektedir. Buna ek olarak beden ve ruh sağlığının bozulması durumu tüm vakalar için geçerli olmalıdır ve ayrı bir şart olarak aranmamalıdır (Türk Tabipler Birliği Basın Açıklaması, 14.11.2008, www.ttb.org.tr).

Suçun Faili Olarak TCK'da Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Hükümler: Çocuk Koruma Kanununun kapsamı korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsamaktadır (m.2). TCK'ya göre fiili işlediği sıradaki yaşına göre üç gruba ayırmıştır.

1. 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir(m,31/1).
2. Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on iki yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde yedi yıldan dokuz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte ikisi indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası altı yıldan fazla olamaz. (m.31/2).
3. Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on dört yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası sekiz yıldan fazla olamaz. (m.31/3)

Başkasını suç işlemeye azmettiren kişi, işlenen suçun cezası ile cezalandırılır. Eğer üstsoy ve altsoy ilişkisinden dolayı söz konusu ise ceza artırılır. Çocuk azmettirilmişse üst-altsoy ilişkisi aranmadan ceza direkt artırılır (m.38) denilerek suç işlemeye çocuğun yönlendirilmesinde ağırlaştırıcı hüküm getirilmiştir. Bu hüküm çocukların yetişkinlerce suç işlemeye yönlendirilmesini engellemek adına olumludur. Özellikle töre cinayetlerinde, çocukların yetişkinlere göre ceza indirimlerinin varlığı, bu tip cinayetlerde çocukların kullanılmasına ortam hazırlamaktadır.

Sonuç

Çocuk Hakları Sözleşmesi, yürürlükteki yani pozitif hukuk olmasına rağmen kapsam itibariyle çocuk hakları konusunda Doğal Hukuk metni olarak değerlendirilebilmektedir. Sözleşmede Çocuk Hakları Bildirgesinde yer almayan pek çok maddeye yer verilerek çocukların güvenliğini sağlayıcı önlemler konusunda yasal alt yapı oldukça ayrıntılı ve sağlam bir şekilde oluşturulmuştur. Özellikle Çocuk Hakları Sözleşmesine BM tarafından eklenen yeni ek protokollerle çocukların sahip oldukları haklar sürekli olarak genişletilmiş ve çocuk hakları ile ilgili belgeler, yaşayan ve sürekli olarak gelişen metinler olarak çocukların korunması için sahip olmaları gereken pek çok hakkı kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu açıdan ele alındığında Pozitif Hukuk ve Doğal Hukuk arasındaki uçurum çocuk hakları açısından söz konusu değildir denilebilir.

Türk Hukuk Sistemindeki düzenlemelere bakıldığında Uluslararası metinleri onaylayan ve bunu iç hukuktaki düzenlemelere yansıtan hukuk sistemimiz bir takım eksikliklerine rağmen çocuk hakları açısından çok kötü durumda değildir. Yasal çerçevede uluslararası platformlarda çocuklara tanınan hakların pek çoğu Türk çocuklarına da tanınmıştır. Son yıllarda hukuk sistemindeki düzenlemelerle, gerek çocuklara yönelik işlenen suçlar ve gerekse suça itilmiş çocuklar açısından pek çok yeni hukuki düzenleme yapılmıştır. Ancak hala çocukların istismara ve ihmale karşı korunmasında iç hukuk hükümlerinde düzeltilmesi gereken maddeler vardır.

Çocuğun ihmalinde şikayet koşulu aranması, uygulamada çocuklarını ihmal eden ve bakım sorumluluğunu yerine getirmeyen ailelerin çevredeki diğer aileler ve kişilerce bildiriminin ancak çocuk çok zor koşullarda ve aşırı biçimde zarar gördüğünde gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. Şikayet koşulunun kaldırılması uygun olacaktır. Tespit edildiğinde doğrudan müdahale edilebilmelidir.

İstismara uğramış çocuğun beden ve vücut bütünlüğünün zarar görmeme ihtimalinin hala var olduğu düşünülmektedir ki Türk hukuk sistemi içinde dava sürecinde hala buna ilişkin ayrı bir inceleme istenmektedir. Ülkemizde suç sayılan cinsel amaçlı davranışa uğrayan bireylerin ciddi fiziksel yaralanmalar dışında sağlık kurumlarına ve adli makamlara başvurmakta çekindikleri bir gerçektir. Halen bu tür davranışa uğrayan bireylerin uygun tanı, tedavi koruma ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanabilecekleri ve tıbbi kanıtların uygun biçimde toplanabileceği ayrı merkezler bulunmamaktadır. Özellikle cinsel istismar vakalarının adli makamlara sadece %5-10'unun başvurduğu belirtilmektedir (Ergönen, Kırılmaz, Sönmez ve Özdemir, 2007). Görünen o ki özellikle de kendilerini ifade etmekte zorlanan ve yaşadıkları travma ile yardım almaksızın başa çıkmaya çalışan özellikle de gizleme davranışına giren çocuklar bulunmaktadır. Adli vakalara yansıyan sadece buz dağının görünen ucudur. Çocukların

hakları konusunda bilgilendirilmeleri kadar onlara bu konuda uzmanlaşmış ve istismara uğramış çocuğun travmasını bir de delil toplama sürecinde artırmayacak, konuda bilgili personelce müdahale edilebilecek bu tür merkezlerin açılması ve sayıca arttırılması yararlı olacaktır. BM ÇH Komitesi Nihai Gözlem Raporunda eksiklik olarak belirtilen istismara uğramış çocukların izlenmesi ve başvurabilecekleri destek sistemlerinin arttırılmasına yönelik eksikliklerin giderilmesi ve çok disiplinli ele alınması gereken bu sorunun tüm toplumsal kesimleri içine alacak şekilde ülke politikası haline getirecek çalışmalar yapılması gerekmektedir (Compass, 2002).

Çocukların ihmal ve istismarının ve çocuklara yönelik şiddetin kadına yönelik şiddetten ayrı düşünülmemeyeceği ve koruma tedbirlerinin kadın ve çocukların korunması, toplumda eğitim olanaklarından yararlandırılarak hakları konusunda bilgilendirilmesinden geçtiği ihmal edilmemelidir. Nitekim Uluslararası Çocukları İhmal ve İstismardan Koruma Derneği (ISPCAN) 7-10 Eylül 2008 HonKong ve en son 25-28 Kasım 2008 Rio de Janeiro –Brezilya Üçüncü Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddete Karşı Dünya Kongresinde alınan Uluslararası İşbirliği Stratejilerinde (Liwski, 2008) çocukların cinsel sömürü aracı olarak kullanılmasının önüne geçmek için işbirliği üzerinde durulmuştur

Ülkemizde, Çocuk Hakları Sözleşmesinin onaylanması ve yasal çerçevenin oluşturulması ne kadar önemliyse de uygulamaya aktarılmasında ve eğitim politikalarına yansımada sıkıntılar olduğu da bir gerçektir. Tunç'un (2008) araştırmasında ÇHS' nin çocuklara tanıdığı korunma haklarının eğitim politikalarına yansıma düzeyi çocukların istismar ve ihmalden korunması ve okullarda suçun önlenmesi iki alt boyutunda ele alınmış ve buna göre istismar ve ihmal boyutunda mevzuatın yeterli ancak bunların uygulamada iyi işlemediği tespitinde bulunulmuştur. Okulda suçun önlenmesi boyutunda ise politikaların önleyici olmaktan çok ceza yönelimli olduğu tespitinde bulunulmuştur. Görüldüğü üzere yasal boyutta ÇHS ile uyumlu düzenlemeler yapılıyor olsa da uygulama boyutunda sorunlar yaşanmaktadır. Sorun mevzuattan öte mevzuatın uygulamasındaki eksikliklerdir.

Suçla itilmiş çocuklara ilişkin hukuki düzenlemeler ve uygulamalar ise nispeten çok ilgi gerektirecek düzeydedir. Çocuk Mahkemelerinin yaygınlaştırılması gereği de bir başka sorundur. Çocukların suç işlemesi durumunda suçun türü ile dengeli olmak koşulu ile hapis dışı önlemlerin tercih edilmesi eğitimsel açıdan daha yararlı olacaktır. Çocukların ihmal ve istismardan korunmasında temel faktör cezai tedbirlerin yanı sıra toplumsal önlemler alınması ve suçu oluşturan koşulların ortadan kaldırılmasına dönük olmak durumundadır. Bu amaçla çocuklara sahip oldukları hakların öğretilmesi ve geleceğin anne babaları olarak şiddetten uzak, hoşgörülü, yaşam becerileri gelişmiş, uygun sorun ve çatışma çözme yöntemlerini kullanabilen, başkalarının haklarına saygılı ve demokrasi kültürü kazanmış, insan haklarına saygılı bireyler olarak yetiştirilmelerine ayrı bir özen gösterilmesi gerekmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Acabey, M.(2006) Aile Mahkemelerinde Çocukları İlgilendiren Konular. İzmir: **İzmir Barosu Dergisi**.(Hakemli Makale) 81-104.
- Ahioğlu, N. (2004) Yayınlar ve Yargı Kararlarına Göre Türkiye’de Çocuk İstismarı , **Eğitim Bilimleri ve Uygulama**, 3(6),278-285.
- Akıllıoğlu, T. (1995) **İnsan Hakları I :Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri**. Ankara: AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Akyüz, Emine (2000). **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Archard, D. (1995) **Children: Rights and Childhood**. N.Y.: ROM-Data Corporation Ltd.
- Armağan, E. (2007). Çocuk İhmali ve İstismarı: Psikoz Tablosu Sergileyen Bir İstismar Olgusu”, **New Symposium Journal**, 45: 170-173.
- Ballar, Suat (1998). **Çocuk Hakları**, Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Bernet, W. (2000). Child Maltreatment, Sadock, B., Sadock, V. (eds), **Comprehensive Textbook of Psychiatry**, 7th ed., Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins.
- Bellamy, C. (2004) **Dünya Çocukları Tehdit Altında**. Ankara: UNICEF Yayınları.
- Bentovim, A. (1991). Breakdown of Parenting Function in Abusing Families: How Can Professionals Think About These Issues and Helpful? Peter Maher (eds.) **Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Browne,K ve Sağı,S. (1991).Parent-child İnteraction in Abusing Families :Its Possible Causes and Consequencess.. Peter Maher (eds.) **Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Compass (2002) **A Manual on Human Rights Education with Young People**. Strasbourg : Council of Europe Publishing.
- Cüceloğlu, D. (1998). **İnsan ve Davranışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dokgöz, H. , Süner, Ç. ve Bütün, C. (2003) Çocuk İstismarı Olgularında Çocuk Dostu Muayene ve Değerlendirmenin Önemi. **3. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu**. Ankara:A.Ü. ATAUM.
- Ergönen, T.A; Kırılmaz D.S;Sönmez, Y. Ve Özdemir,H.(2007). Hekimlerin Suç Sayılan Cinsel Amaçlı Davranışlara Uğrayanlar İçin Başvuru Merkezleri Hakkındaki Düşünceleri: Anket Çalışması. **Türkiye Klinikleri JForen Med**,4, 106-112
- Jones,D.N ve Pickett, J. (1991). Case Management and inter-professionalliaison.. Peter Maher (eds.).**Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.

- Kenward, H. (1991). Child Sexual Abuse. Peter Maher (eds.) **Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Kepenekci-Karaman, Y. 2001. Hukuksal Açıdan Çocuk İstismarı ve İhmali, **Katkı Pediatri Dergisi – Adli Pediatri ve Çocuk İstismarı**, 22(3): 262-276.
- Kunt, Veysel (2003) Çocuk ve Suç. Yayınlanmamış **Yüksek Lisans Tezi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji ABD.
- Saldırım ,M. (2002) Suça İtilmiş Çocukların Yeniden Sosyalleşmesini Projesi , **I. Ulusal Çocuk ve Suç:Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu**, (29-30 Mart 2001) Ankara: AÜ ATAUM ve UNICEF.
- Serozan, R. (2005).**Çocuk Hukuku**. İstanbul:Vedat Yayıncılık.
- Stern, C. (1991).The Recognition of Child Abuse. Peter Maher (eds.) **Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Szur, R. (1991). Emotional Abuse and Neglect. Peter Maher (eds.) **Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Tunç, D. Ç.(2008) Çocuk Hakları Sözleşmesinin Eğitim Politikalarına Yansımaları Konusunda MEB. Uzmanlarının Görüşleri. **Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Vizard, E. (1991). The Historical and Cultural Context of Child Abuse. Peter Maher (eds.) **Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Whitfield, R. (1991). Strategies for prevention: education for good child care practice. Peter Maher (eds.). **Child Abuse: The Educational Perspective**. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Yalın, A; Tümeroğlu, Y. ; G. Erden ve diğ. (2002). **Zorlu Yaşam Olayları ve Etkileri**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı / UNICEF Psikososyal Okul Projesi M.E.B. Yayınları.
- Türk Tabipler Birliği Basın Açıklaması**. “Adli Tıp Kurumu Yeniden Yapılandırılmalıdır”. <http://www.ttb.org.tr/index.php/haberler/151-baslamalar/1250-adli-tp-kurumu-14.11.2008>
- http://www.shcek.gov.tr/Cocuk_Haklari/Birlesmis_Milletler_Ulke_Raporu.asp14.01.2009
- http://www.shcek.gov.tr/Cocuk_Haklari/CP_Nihai_Gozlem.asp14.01.2009
- <http://www.adlibilimciler.org/belgedergi/adlipsikiyatri20050109.pdf14.01.2009>
- Liwski,N. Strategies of International Cooperation. **III.World Congress Against Child Exploitation** (25th to 28th of November of 2008 Rio de Janeiro Brazil. http://www.ecpat.net/WorldCongressIII/PDF/Youth/CP_Child_Protection_Procedure_WCIII.pdf